

A m. kir. Belügyminiszter úr 121.834—eln. VI. c.
1927. sz. rendeletével engedélyezve.

MAGYARORSZÁG FÖLDRAJZA

ÖSSZEALLITOTTA:

VÁRBOGYAI BOGYAY KAMILL

m. kir. csendőr főhadnagy.

Kapható Roth Dezső könyvkiadó és könyvnyomtató műhelyében, Szolnokon.

MAGYARORSZÁG FÖLDRAJZA

Mottó:

*Szülőföldem szép határa,
Meglátlak-e valahára?
Ahol állok, ahol megyek,
Mindenütt csak feléd nések.
Kisfaludy.*

ÖSSZEÁLLITOTTA:
VÁRBOGYAI BOGYAY KAMILL
M. KIR. CSENDÖRFŐHADNAGY.

1928
ROTH DEZSŐ KÖNYVNYOMDAJA, SZOLNOK,
10383

ALAPFOGALMAK.

Földünk kétharmad részét víz borítja s csak egyharmad része szárazföld. A szárazföldet nagy víztömegek — oceánok — több részre tagolják. Így keletkeztek a földrészek. Öt ilyen földrész van: Europa, Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália.

A földrészek felülete nem mindenütt egyforma. Néhol lapos síkság, másutt kisebb-nagyobb emelkedések vannak rajta. Ha a síkság mélyen fekszik, alföldnek, ha magasan van, fensíknak nevezzük. Kisebb emelkedést dombnak, nagyobbat hegynek hívunk. Földünket nemcsak oceánok, hanem más álló- és folyóvizek is borítják. Olyan kisebb szárazföldet, melyet minden oldalról víz vesz körül, szigetnek, melyet csak három oldalról határol víz, félszigetnek nevezünk.

Forrásnak nevezzük azt a helyet, hol a víz a földből előtör. Az előtört viz utat keres magának s így keletkezik a csermely. A víz által tört utat medernek nevezzük. Ha a víz medrét emberi munka készíti, akkor azt csatornának hívjuk. Több csermelyből lesz a patak. Több patak egyesüléséből keletkezik a folyó. Azt a folyót, amely a tengerbe

ömlik, folyamnak nevezzük. Ezek rendszerint mélyebbjáratu hajókkal is hajózható, 200–800 m. széles nagy vizek. Nagy területet borító álló víznek a neve. Olyan álló vizet, melynek mély iszapjában bőven terem a sás, nád s egyéb vízi növény, mocsárnak nevezzük. Ezek művelésre nem alkalmas területek. Ezen azonban a mocsarak lecsapolásával szoktak segíteni.

A földünket borító hatalmas víztömegeket a nap heve elpárologtatná, ha a természet nem gondoskodna annak állandó pótlásáról. A nap melege által elpárolgott vízgőzök fenn összesűrűsödnek s felhőt alkotnak. Ha a felhő megtelik vízpárával, nehezebb lesz, mint a levegő, s így sulyánál fogva leszakad. Így keletkezik az eső, mely táplálja földünket s életet ad a növényzetnek. A telesleges esővíz lenn a föld mélyén ismét összegyűl s hol utat talál magának, ott újra felszínre bukkan. Így születik meg a forrás. Ez a víznek állandó körforgása, mely a nap melegével karöltve végzi azt a hatalmas munkát, mely földi létünknek elengedhetetlen föltételét képezi.

A földön élő emberek száma mintegy 1600 millió. Ezek öt népfajba sorolnak, melyek a következők: kaukázusi, mongol, indián, néger és a maláji faj.

Budapest és környéke.

Hazánk fő- és székvárosa Budapest. Az ország szívében, a nagy magyar Alföld nyugati szegélyén, a Duna mindkét partján terül el. A világnak egyik legszebb városa; számarányánál fogva Európában ötödik helyen áll. Budapest a tudománynak, művészetnek, iparnak és kereskedelemnek középpontja. A jobbparti rész dombos-hegyes, ezt Budának, a balparti síkságon épült városrészt pedig Pestnek nevezzük.

Budapest 10 kerületre oszlik. Ezekből 7 Pesten, 3 pedig Budán van. Az első kerülethez tartozik a Vár, a Krisztinaváros és a Tabán. A Duna balpartján, felejthetetlen királynénkról elnevezett gyönyörű Erzsébet-hiddal szemben, emelkedik a Gellért-hegy. A budai várban van a világ egyik legszebb épülete, a királyi palota. A budai vár nevezetes hely. Sok drága magyar vér folyt el itt. A várban van a Mátyás-templom, Szent István szobra s a honvédek emlékszobra. Itt vannak a minisztériumok épületei is. Az első kerülethez tartozik még Kelenföld. Itt fakad a világhírű keserűvíz, melyből több millió palack van forgalomban a világ minden részében.

A második kerület a Viziváros, a harmadik kerület pedig Óbuda, mely európai híru hajógyáráról nevezetes. A Duna mentén több híres gyógyfürdőt találunk, ezek a Császár-, Lukács-, Rudas- és a Gellért-fürdők. Meleg forrásai sok kőszvényes betegnek adták vissza egészségüket

A negyedik kerület a Belváros. Budapestnek legelőkelőbb negyede, a kereskedelemnek gócpontja. Itt a gyönyörű bankpaloták és fényes üzletek egymást érik. Legszebb utcája a Kossuth Lajos-utca, a legszebb tere az Apponyi-tér. Az ötödik kerület a Lipótváros. Ennek legnagyobb nevezetessége a gót csucsíves stílusban épült gyönyörű Országház. Nagyobb épületei a Magyar Tudományos Akadémia, a Szt. István Bazilika, Széchenyi István gróf és Deák Ferenc szobra.

A hatodik kerület: a Terézváros. E kerületben fekszik Budapest legszebb sugárútja az Andrásy-ut, mely a Városligetet a Vilmos császár uttal köti össze, melynek mindkét oldalán szebbnél szebb paloták sorakoznak. Az Andrásy-ut alatt van a földalatti villamos, mely a világnak első ilyen építkezése volt. Nevezetességei: az Operaház az Andrásy-uton, a Szépművészeti muzeum, és a Nyugati pályaudvar a Berlini-téren. Emlékművei: Bocskainak, Zrínyinek, és Bethlennek a szobra. Itt áll Arpád fejedelem és a hét vezérnek a szobra.

A hetedik kerület: az Erzsébetváros. Ennek legnevezetesebb épülete a Keleti pályaudvar, mely Magyarországon a legnagyobb forgalmat bonyolítja le.

A nyolcadik kerület a Józsefváros. Legforgalmasabb utcája a Rákóczi-ut, ennek végéről ágazik el a Kerepesi-ut, melynek hasonló nevű temetője legnagyobb az országban. Hazánk nagyjai: Kossuth, Deák, Jókai stb. itt alusszák örök álmaikat. — A

Rákóczi-uton van a Nemzeti színház. A Muzeumköruton találjuk a Nemzeti Muzeumot, Arany János szobrával.

A kilencedik kerület: a Ferencváros, melynek nevezetessége a Központi vásárcsarnok.

A tizedik kerület: Kőbánya, mely sörgyáraitól és sertéshizlalásáról nevezetes.

Budát Pesttel hat híd köti össze. Ezek az Ujpesti híd, a Margit-híd, a Lánchíd, az Erzsébet-híd, a Ferenc József-híd és a Vasúti összekötő híd. — A Margit-híd mellett van Budapest legszebb üdülőhelye a Margit-sziget, melynek híres fürdője van. Budapest környékén több kisebb várost találunk, melyek a fővárosnak mintegy külvárosait képezik. Ezek: Újpest, Káposztásmegyér, Rákospalota, Cinkota, Kispest, Pestszentlőrinc, Soroksár és Budafok. Budapest alatt a Duna egy nagy szigetet alkot. — Ez a Csepel-sziget, melynek hasonló nevű községében van a Weiss-Manfréd-féle lőszergyár. Nevezetes hely még a szigeten Ráckeve, mely a főváros lakóinak kedvenc kiránduló- és nyaralóhelye.

A megcsonkított Magyarország.

Képzeld el egy végtagok nélküli csonka törzset, melyet arra kényszerítenek, hogy éljen és mozogjon. A mai csonka ország helyzetét csak ezzel a hasonlattal tudom megvilágítani. S kérdezd: hogy még élünk? Ennek oka a fajunkban lévő hatalmas öserő,

mely ezer esztendőn keresztül, igaz, hogy roppant véráldozat árán, de megőrzött minket. De megőrizte hazánk integritását (területi épségét) is és egy négy és fél éves világháborúnak s utána pedig a forradalmak pusztító viharának kellett eljőnnie, hogy megszülessen ez a csonka ország, mely élő tiltakozás a rajtunk elkövetett igazságtalansággal szemben. 1920 június hó 4-én, a kényszernek engedve, Trianonban aláírtuk a békét, mellyel hazánk kétharmad részét elvesztettük.

Határaink természetes határok voltak, mert ha a térképre tekintünk, látjuk, hogy a Kárpátok hegyrendszere félkör alakban vonja körül hazánkat. — Délről a Duna és a Száva képezte a határt s csak nyugaton volt u. n. politikai határunk Ausztriával. Ma azonban a „győztes“ entente által szabott új határaink vannak, melyek, sajnos, majdnem mindenütt politikai határok.

Csonka-Magyarország határai: Nyugaton Jugoszlávia és Ausztria (Nyugat-Magyarország). — Északon Csehszlovákia (Felvidék), keleten Oláhország (Erdély), délen Jugoszlávia (Bácska-Bánát, Horvát-Szlavonország). Természetes határaink ma csak a Duna és az Ipoly mentén van, másutt a határ hegyen völgyön vezet keresztül, melynek szeszélyességére jellemző, hogy néhol tanyákat, udvarokat és majorságokat szel keresztül.

A magyar királyság területe, Horvát-Szlavonországgal együtt, 325,000^a, enélkül 283,000 km^a

volt. Ebből megmaradt 92,000 km^a, vagyis kevesebb, mint az egésznek egyharmada. 63 vármegyénkből elvettek 31-et teljesen, 22-t részben s csak 10 megyénk maradt meg épségben.

Teljesen megmaradt vármegyék:

1. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye
2. Jász-Nagykun-Szolnok „
3. Hajdú vármegye
4. Békés „
5. Somogy „
6. Fehér „
7. Tolna „
8. Veszprém „
9. Heves „
10. Borsod „

Megcsonhitott vármegyék:

1. Bács-Bodrog vármegye
2. Torontál „
3. Arad „
4. Csanád „
5. Csongrád „
6. Bihar „
7. Szatmár „
8. Szabolcs „
9. Hont „
10. Nógrád „
11. Gömör-Kishont „

12. Abauj-Torna vármegye
13. Zemplén "
14. Bereg "
15. Zala "
16. Baranya "
17. Vas "
18. Sopron "
19. Moson "
20. Győr "
21. Komárom "
22. Esztergom "

Átszatolt vármegyék:

1. Pozsony vármegye
2. Nyitra "
3. Bars "
4. Trencsén "
5. Turóc "
6. Arva "
7. Liptó "
8. Zólyom "
9. Szepes "
10. Sáros "
11. Ung "
12. Ugocsa "
13. Máramaros "
14. Szilágy "
15. Szolnok-Doboka vármegye
16. Beszterce-Naszód "

17. Kolozs vármegye
18. Maros-Torda "
19. Csík "
20. Udvarhely "
21. Háromszék "
22. Brassó "
23. Fogaras "
24. Szeben "
25. Nagy-Küküllő "
26. Kis-Küküllő "
27. Torda-Aranyos "
28. Alsó-Fehér "
29. Hunyad "
30. Krassó-Szörény "
31. Temes "

A régi Magyarország összes lakosainak száma 21 millió lelket tett ki. Ennek több mint a fele magyar volt. Ebből Csehországnak 3·6 millió, Oláhországnak 5·3 millió, Jugoszláviának 1·5 millió, míg Ausztriának 0·4 millió lakos jutott. Csonka-Magyarország lakosságának száma 8 millió. A megcsonkítás következtében 3·2 millió magyart is elvesztettünk. Csehországban 1·07 millió, Oláhországban 1·66 millió, Jugoszláviában 0·45 millió, míg Ausztriában 26·000 magyar nyögi a nemzeti kisebbség szomorú sorsát.

1. Nagy magyar Alföld.

a) *Hegy- és vízrajza.*

A délibábos nagy magyar Alföldön hegyek, dombok nincsenek, csak legfeljebb kisebb buckák (pl. Telecskai dombok Bács-Bodrog megyében). Termékeny sík földjét a Duna és a Tisza öntözi. A Dunának balparti mellékfolyója, mely az Alföldön ömlik bele, a Temes.

A Tiszának jobbsparti mellékfolyói a Bodrog, a Sajó és a Zagyva. Balpartján ömlik bele a Szamos, Körös, Maros és a Béga. A Dunát a Tiszával a Ferencz- és az ebből kiágazó Ferenc József-csatorna köti össze, mely hajózható. Tava csak egy van, Bács-Bodrog vármegyében: a Palicsi-tó.

b) *Lakossága és annak foglalkozása.*

Lakossága majdnem szinmagyar. Az Alföld keleti részén (Bihar) oláhok, a déli részén (Bács-Bodrog) szerbek, míg a Bánátban (Temes, Torontál) németek laknak. E nemzetiségek a török dúlások alatt kipusztult magyarság helyébe telepedtek le.

Főfoglalkozásuk a földművelés és állattenyésztés. Különösen a lótenyésztése világhírű, egyes külföldi

államok is itt szerzik be szükségleteiket. Jellemző a nagy magyar Alföldre, hogy a községek nagyok, de elég messze vannak egymástól. Az Alföld egyhanguságát a tanyak, csárdák és szélmalomok teszik változatosabbá.

Dármegyh.

a) *Teljesen megmaradt vármegyék.*

1 Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye.

Hazánk legnagyobb megyéje. A Duna-Tisza között elterülő termékeny síkságon fekszik. Gaboná-neműekben, de különösen rozsbán, kukoricában, burgonyában, dohányban, kerti veteményekben, gyümölcsben és borban nagy bősége van.

Székhelye: Budapest. Nevezetesebb városai a Duna jobbpartján lévő Visegrad, mely festői váromjáról nevezetes.

Hunyadi Mátyás és Nagy Lajos királyaink kedvenc vadászterülete volt itt. A Duna balpartján van Vác, mely fegyházáról és siketnémaintézetéről, míg Gödöllő királyi nyaralójáról nevezetes. A megyének a főváros után legnagyobb városa Kecskemét, 72.000 lakossal. Határa a Tiszaig ér. Híres gyümölcs, főleg barack termeléséről. Kiskörös Petőfi Sándor szülővárosa. Nagykörös konyhakertészetéről nevezetes. Különösen uborka- és salátatermése híres. Cegléd gyümölcs- és szőlőterméséről nevezetes. Kiskunfélegyháza a kiskunság főhelye. Kalocsa érseki

székhely. Híres csillagvizsgálójáról. A Tisza közelében fekszik Alpár község, hol honfoglaló őseink Árpád vezérlete alatt tönkrementek Zalan bolgár fejedelem seregét.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye.

A honfoglalástól kezdve Árpádházbeli királyaink alatt itt telepedtek meg a kunok és a jászok, melyek a magyarral rokon népek voltak. A jászság a Tisza jobbpartján, a Zagyva mentén, a kunság pedig a Tisza balpartján lévő termékeny síkságon telepedett le. Székhelye Szolnok, a Zagyva torkolatánál. Nagyforgalmu vasúti csomópont. Fejlődésben lévő, élénk kereskedő- és iparosváros. A háborus időkben sokszor elpusztult, de szorgalmas lakói mindig újraépítették. Damjanich honvéd tábornok vitéz vörössipkás zászlóalja itt aratott győzelmet az osztrák Karger tábornok dandára felett.

A Jászságnak székhelye s a megye legnagyobb városa Jászberény, a Zagyva-folyó mellett. A város muzeumban őrzik Lehel vezér kurtjét. A kunság mezején, a Tiszántul, gazdag gabonatermő vidéken fekszik Mezőtúr és Turkeve, a Berettyó közelében pedig Kisujszállás és Karcag, mint a nagykunságnak legnagyobb helyei. Gazdag földmívelővárosok, szinmagyar lakossággal. Kenderes nagyközség. Kormányzónk szülő- és kedvelt tartózkodási helye.

3 Hajdu vármegye.

Nevét egykori lakóitól, Bocskai vitéz hajdútól kapta. Székhelye Debrecen, melyet kálvinista Rómának is szoktak emlegetni. — Hazánk harmadik legnagyobb városa: 103,000 lakossal. Határához tartozik a hatalmas Hortobágy-pusztta, melyhez a régi magyar betyárvilágnak letűnt emlékei fűződnek. — Híres gyönyörű méneséről, hatalmas gulyájáról és haltenyésztéséről. A város szélén van egyik legszebb alföldi erdőnk, a debreceni „Nagy erdő“.

Debrecen fontos vasúti csomópont. Kelet felé irányuló kereskedelmünknek legfontosabb központja. Mint kulturhely is országos jelentőséggel bír. Régi református iskolái mellett közművelődését az egyetem is elősegíti. Hajduszoboszló jódtartalmu forrásairól nevezetes. Hajduböszörmény, Hajdunánás, Hajdudorog népes földművelővárosok.

4 Békés vármegye.

Az Alföld legsikabb vidékén, a Körös mentén terül el. Földje nagyon termékeny, főtermékei a buza és a kukorica. Székhelye Gyula. Legnépesebb városa Békéscsaba, fontos vasúti gócpont. Népesebb városai: Békés és Szarvas. A törökök kiverése után az elpusztult magyarság helyébe sok tótot telepítettek le, kik e városokban nagyobb számmal élnek.

b) *Megcsonkitott vármegyék.*

5 Bács-Bodrog vármegye.

A megyéből csak Baja és környéke maradt a miénk, a nagyobb részét átcsatolták Jugoszláviához. Hazánknek legnagyobb gabonatermő vidéke. — Legnagyobb városa Szabadka. Lakóinak több mint a fele magyar, a többi bunyevác s csak nagyon kevés a szerb. A bunyevácok ma is hű magyar érzésűek. Népe főleg földműveléssel foglalkozik. Ipara, kereskedelme élénk. Különösen gabonakereskedelme és állattenyésztése virágzó.

Tőle délre fekszik Zombor, a megye székhelye. Ujvidék a megye déli részének gazdasági központja. Titteltől délre ömlik a Dunába a Tisza. Zenta, Szavoyai Jenő herceg itt aratott diadalt a törökök felett.

6 Torontál vármegye.

Egyike legnagyobb megyéinknek. Fekete földje igen termékeny. Kitűnő buzát, kukoricát és repcét sokat termelnek. Pár községét leszámítva, szerb uralom alá került. Legnagyobb városa és székhelye Nagybecskerek, a Béga-csatorna mellett. Sok gözmalma van, a Bánát legtöbb buzáját itt őrlik meg. Nevezetes hely még Nagykikinda és a Duna közelében Pancsova.

7 Arad vármegye.

Nyugati része sík, keleti része hegyes. Főterményei a buza és a kukorica. Csak néhány községe maradt a miénk. Székhelye Arad, mely az aradi vértanuk emléke miatt mindig szent helye lesz a magyarságnak. A hegyek aljában meghuzódó Ménész és Magyarád boráról híres. Világos az 1848—49-i szabadságharc végét jelentette.

8 Csánád vármegye.

Az ország egyik legkisebb megyéje. Fekete agyagos földje igen termékeny. Főterményei a gabonaműveken kívül a dohány, hagyma, zöldség, gyümölcs és a cukorrépa.

Székhelye Makó. Lakói vereshagymát, zöldséget termelnek, melyből még külföldre is sokat szállítanak. Mezőhegyes állami méntelepéről híres.

Csongrád vármegye.

A Tisza két partján, a Maros és a Körös között terül el. A megye nyugati része homokos, keleti része azonban fekete termőföld. A megye székhelye Szentes. A Tisza mellett van az ország második legnagyobb városa Szeged: 110,000 lakossal. Az ország egyik legrendezettebb és legszebb városa. — Határában sok gabonát, kendert, paprikát termelnek. A szegedi tarhonya és paprika mindenütt híres. — Ide menekült a kolozsvári egyetem is.

A megyében van Pusztaszer, hol honfoglaló őseink az első országgyűlést tartották. — Népesebb városai Hódmezővásárhely és Csongrád, földmivelővárosok. Szegedtől délre pár község szerb uralom alá került.

Bihar vármegye.

Hazánk egyik legnagyobb megyéje. Nyugati nagyobb része síkság, keleti része hegyes. Utóbbi a megyeszékhellyel együtt Oláhországhoz csatolták. Fő- és székhelye Nagyvárad, hol Szent László királyunk hamvai pihennek. Élénk forgalmu iparos- és kereskedőváros. Nagy-Szalonta Arany János szülővárosa. A hegyek alján huzódó Érmellék boráról híres.

Szatmár vármegye.

A legnagyobb része síkság, csak a keleti szöglete hegyes. Legnagyobb részét Oláhországhoz csatolták. Főterményei: a buza, kukorica, repce és a dohány. A megye nyugati részében van Nagykároly, a vármegye székhelye. A Szamos folyó mellett találjuk a megye legnépesebb városát: Szatmár nemelit. A Szamos völgyében vannak a híres bányavárosok: Nagybánya, Felsőbánya és Kapnikbánya, ahol sok aranyat és ezüstöt bányásznak.

2. Dunántul.

a) *Hegy- és vízrajza.*

Hazánknak a Duna és a Dráva által határolt, alacsony hegyekkel, dombokkal borított részét Dunántuli dombvidéknek nevezzük.

Hegyei: A Balaton északi partján kezdődik a Bakony-hegység, melynek kialakult tűzhányói a legjobb bortermő helyek. Bađacsony, Csobánc, Szigliget, Tátika, Somlyó szőlővel beültetett hegyoldalai a legszebb magyar népdaloktól hangosak a szüreti mulatságokon. A Bakonytól északkeletre húzódik a Vértes és ennek folytatásaképen a Duna-könyökben lévő Pílisi és Budai hegyek.

A Balatontól délre találjuk a Dunántul másik hegyvidékét a Mecsek hegységet, melyen kítűnő borterm. Belseje hazánk leggazdagabb kőszételepeit rejtí magában. A Dunántul nyugati részét az Alpok nyulványai borítják. Ezek a Lajta- és a Kőszegi-hegyek. Itt találjuk a Dunántul legmagasabb csucsát az Irottkőt. (883 m.)

Vizei: Főfolyója a Duna, melynek jobbpárti mellékfolyói: a Lajta, Rába a Rábcával és a Sió, mely a Balatonból ömlik ki és szabályozott meder-

ben folyik a Sárviz-csatornába, mely Szekszárdra torkollik a Dunába. Délről a Dráva a Muráva. A Dunántul közepére esik hazánk legnagyobb tava a Balaton. Csillogó tükre a környező hegyek hazánk egyik legszebb vidéke. A partján leve nyaralótelepeket nyáron igen sok fürdővendég keres fel. Mélysége 3—11 m., tehát hajózható, mióta magyar tengernek is nevezik. Hossza 78, szélessége 6—15 km. Télen nagyobb hidegben befagy. Ilyenkor gyakori tűnemény a rianás, amikor a jég hatalmas dörrenés kíséretében végigreped.

A Dunántul északnyugati csücskében találjuk hazánk másik nagyobb tavát, a Fertő-tavat. Sekély vizű, mocsaras jellegű tó, mely vízmennyiségét az időjárásnak megfelelőleg változtatja. Felszínét rengeteg nádas borítja. A Vértes-hegy tövében, Fehérvár vármegyében van a mocsaras Velencei-tó, melyben rengeteg vízi madár tanyázik.

b) Lakossága, foglalkozása.

A Dunántul is, miként az Alföldet, majdnem tisztán magyarok lakják. A Rábától nyugatra németek (hiencek) élnek, kik mind Ausztriából jöttek hozzánk. Baranyában és Tolnában kisebb számban németek (svábok), a Muraközben horvátok, Zala vármegye délkeleti szögletében vendek, a Duna-Dráva csücskében pedig szerbek laknak, kik a törökök kiűzése után telepedtek le nálunk.

Foglalkozásuk a földmivelés és állattenyésztés. Ezeken kívül a szőlőmivelés és halászat is sok embernek ad kenyeret. A Balatonmellékiek pedig a fürdőzők, nyaralók ellátásából, idegenforgalomból élnek. Igen élénk az ipar és kereskedelem is.

1 **Dármegyék.**

a) *Teljesen megmaradt vármegyék.*

Somogy vármegye.

A Dunántul legnagyobb megyéje. A megye nyugati fele homokos, sík, míg a keleti része csupa hegyes-völgyes vidék. Főterményei a buza és a dohány. Nagy sertés- és juhtenyésztése van. A megye székhelye Kaposvár a Kapos-patak mellett, cukorgyáráról nevezetes. Szigetvárat a hős Zrínyi Miklós védte a törökök ellen. Barcs a Dráva mellett élénk kereskedői város. Fonyód a Balaton mellett kedvelt fürdőhely.

2 **Veszprém vármegye.**

Nagy részét a Bakonyhegység borítja, mely különösen bükk- és cserfaerdőkben bővelkedik. Innen látják el fával megcsontított hazánk legnagyobb részét.

Székhelye Veszprém, régi püspöki székhely. A Bakony északnyugati oldalán a kis Alföldre néz

Pápa, a megye legnépesebb városa. Főgimnáziumából több jeles hazánkfi került ki. Zirc ősrégi apát-ság. Herend porcellángyártásáról nevezetes. Siófok híres balatoni fürdőhely.

3 Fehér vármegye.

A Vértes-hegytől délre a Dunáig nyúlik. Északi fele dombos, déli fele homokos lapály. Főterménye a buza, melyből többet termelnek, mint a Dunántul bármely megyéjében. A megyében van a Velencei tó, melynek vidéke nádasokban és vízi madarakban bővelkedik.

Székhelye Székesfehérvár, Árpádházbeli királyaink koronázó és temetkező városa volt. Mórboráról, Alcsuth József kir. herceg mintagazdaságáról nevezetes.

4 Tolna vármegye.

Dombos, termékeny vidék, ahol a szőlőtermelést és selyemhernyótenyésztést nagyban üzik. A megye földjét a Duna, Sárvíz, Sió és a Kapos öntözi.

Székhelye Szekszárd, mely kitűnő vörös boráról nevezetes. Tolnán selyemfonó gyár van. Duna-földvár, Paks és Bonyhád a Duna mellett népesebb kereskedővárosok.

b) Megcsonkitott vármegyék.

Zala vármegye.

A Muraköz vidékét jugoszláviához csatolták. Somogytól a Balaton választja el, melynek zalai oldala a környező bortermő hegyekkel hazánk legszebb vidékei közé tartozik. Vizei a Balatonba ömlő Zala és a Drávába folyó Mura. A Dráva és a Mura köze sík, a megye többi része hegyes-völgyes vidék.

A megye székhelye Zalaegerszeg. Söjtör, Deák Ferencnek, a haza bölcsének, a szülőhelye. Keszthely gazdasági akadémiajáról, Tihany bencés kolostoráról és visszhangjáról híres. Balatonfüred fürdő- és nyaralóhely, míg Héviz iszapfürdőjéről nevezetes. Nagykanizsa a megye legnépesebb, nagyforgalmu kereskedővárosa.

Baranya vármegye.

Somogy és Tolna vármegyék között, a Duna és a Dráva szögletében van Baranya vármegye. Hullámos dombvidék, melyen a Mecsek-hegység vonul keresztül. A Dráva és a Duna közti csücsök szerb kézre került. A megye székhelye a Mecsek alján fekvő Pécs, a Dunántulnak legszebb és legnagyobb városa. Zsolnai-féle majolikagyára, kesztyű- és pezsgőgyártása országos híru. Templomai közül a négytornyu székesegyház hazánk legszebb műremekei közé tartozik. A Mecsekben bányásszák csonka hazánk legjobb kőszénét. Emíatt ipara és

kereskedelme igen fejlett. Ide menekült Pozsonyból a tudományegyeteme is.

Pécstől délre Villány boráról, Harkány pécsei kénés gyógyfürdőjéről nevezetes. A Duna mellett van Mohács élénk kereskedőváros, a határában elterülő nagy síkságon 1526-ban nagy vereséget szenvedtünk a törököktől.

7 Vas vármegye.

Zala és Sopron vármegyék közt a nyugati határszélen fekszik Vas megye. Nyugati szegélyét Német-Ausztriához csatolták. A megyén végig folyik a legnagyobb Dunántúli folyó, a Rába. Főterménye a buza és a rozs.

Székhelye: Szombathely, püspöki székhely, hazánk egyik legrégebbi városa. Sárvár cukor- és mészgyáráról híres. Az Irottköz alján épült Kőszeg várára melynek régi várát Jurisics Miklós védte a törökök ellen.

8 Sopron vármegye.

Sopron vármegyét a Lajta-folyó és a Lajta-hegység választják el Ausztriától. Nyugati részét Német-Ausztriához csatolták. Ez a része hegyes, míg a keleti, a Rába és a Hanság vidéke, víznyeltes síkság. A hegyvidéken sok szén, követ bányásznak. A dombos vidéke szőlőben, borban gazdag, míg a síkságon gabonát termelnek. A megye székhelye Sopron. Posztó- és bőrgyáráról nevezetes. Rusz boráról, Nagycenk cukorgyáráról híres. Utóbbi helyen

alunza örök álmat a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István.

9 Moson vármegye.

Legnagyobb része síkság. Csak a megyének a fele maradt meg nekünk, a másik felét Német-Ausztriához csatolták. A Fertő-tó és a Hanság választja el Sopron megyétől. A Hanság mocsaras részeit lecsapolták és ezeket is szántóföldekké tették. A megye legnagyobb része ma termékeny síkság, mely éppen olyan bővében van a gabonaneműekben mint a Rábaköz. Különösen a hanság vidékén rengeteg fűvet kaszálnak. A megye székhelye Magyaróvár, gazdasági akadémiájáról nevezetes.

10 Győr vármegye.

A Dunától északra eső területét Csehszlovákiához csatolták. Nagyobb része sík, csupán a déli részét borítják a Bakony nyulványai. A megyében igen sok gabonát termelnek.

Székhelye Győr, a Rába és a Rábca torkolatánál. A Dunántulnak egyik legszebb és legnagyobb városa. Gyáripára Budapest után legnagyobb az országban. Gép-, vagon-, posztó-, szesz- és selyemfonógyára van. Emiatt igen fejlett a kereskedelme is. Győrtől délre, Pannonhalmán emelkedik a bencések ezereves apátsága, melyet még Szent István királyunk alapított a kereszténység és a nyugati kultúra terjesztésére.

11 Komárom vármegye.

A Duna mindkét partján terül el. A balparti része a csehkekhez átszatolt Felvidékre esik. A megye lapályos síkság. Legtermékenyebb vidéke a Csallóköz, mely az Öreg-Duna és a Kis-Duna között van. A vidék különben sokat szenved az árvizektől. Termékeny földje buzában, árpában és szénában bővelkedik.

Székhelye Komárom, az Öreg-Duna és a Kis-Duna találkozásánál, a két folyó között. Komárom, mely hazánknak legerősebb vára volt, már cseh uralom alá jutott. A megye déli részén van Bábóina és Kisbér, állami méntelepeiről híres. Tata meleg forrásairól, míg Tatabánya és környéke kőszénbányáiról nevezetes.

12 Esztergom vármegye.

Az ország legkisebb megyéje. A Duna két részre osztja. Nekünk a valamivel kisebb jobbparti rész maradt. Déli része hegyes, északi része sík. Székhelye a Pilisi-hegyek északi nyulványai alatt, a Duna partján épült Esztergom. Hazánk egyik legrégibb városa, Magyarország bíboros hercegprimásának székhelye. A várhegy tetején épült a székes-egyház, mely oszlopos kupolájával az ország legmagasabb épülete.

Tokod és Dorog szénbányáiról nevezetes. A Duna balpartján van Párkányháza, mely már cseh megszállt területre jutott.

Északnyugati felvidék.
Északnyugati felvidék.

3. Északnyugati Felvidék.

a) *Hegy- és vízrajza.*

Hazánknak a Morva határfolyó, a Duna és az Ondava által bezárt hegyes-völgyes része az Északnyugati Felvidék.

Hegyei: A Kárpátok hegyláncolata, mely a Dunától kezdődik, mint természetes ércfal, vonja körül hazánkat az Aldunáig. Az északnyugati Kárpátok a Morva völgyétől az Ondava völgyéig húzódnak. Hazánk nyugati határán a Dunától kezdődnek a Kis-Kárpátok. Ennek folytatása a Magyar-Morva-Határhegység a nyugati Beszkidek és a Babia-Gura. A Beszkideken visz át a Jablonkai hágó, melyen a Kassa-Oderbergi vasutvonal megy keresztül.

Az Északnyugati Kárpátok legnagyobb és legszebb hegysége a Magas-Tátra, melynek legmagasabb csúcsa a Ferencz József-csúcs (2663 m.), hazánknak legkiemelkedőbb hegycsúcsa. Teteje teljesen kopár, de az oldalán gyönyörű fenyvesek díszlenek. Egyes helyeit állandóan hó borítja, mely még nyáron sem olvad el. A Tátrának nyugati folytatása a Liptói-havasok. A Magas-Tátrától

délre van az Alacsony-Tátra és ettől délkeletre, a Nyitra és a Garam között, húzódik északnak a Nagy-Tátra, míg délre, a Garam és az Ipoly között hazánk régi arany- és ezüsttermő hegyeit, a Magyar Érchegységet találjuk.

A Magyar Érchegységtől északkeleti irányban az Osztrovszki-, a Vepor- és a Gömör-Szepesi Érchegység húzódik. A Hernád-folyó balpartját, az Északnyugati-Felföld keleti szegélyét, az Eperjes-Tokaji Hegyvidék borítja. Az Északnyugati-Felvidék legdélibb részén emelkedik Csonka-Magyarország legnagyobb hegyvidéke: a Cserhát, Mátra- és a Bükk-hegység. A Mátrában találjuk csonka Hazánk legmagasabb hegycsucsat, a Kékest. (1010 m.)

Vizei: Az Északnyugati-Felvidéket a Duna balparti mellékfolyói szelik keresztül-kasul. Az ország nyugati határán folyik a Morva, mely Devénynél ömlik a Dunába. Az Alacsony-Tátrában ered és a Kis-Dunába folyik a Felvidék legnagyobb folyója, a Vág. A Tátrában ered a Nyitra és a Kis-Dunába torkollik, mielőtt az Komáromnál elérné az Öreg-Dunát. A Garam és az Ipoly Esztergom közelében ömlenek a Dunába. Az Alacsony-Tátra keleti nyulványán, a Királyhegyben ered a Sajó, mely a szintén itt eredő Hernáddal a Tiszába folyik.

A Magas-Tátrában ered a Poprad, mely azonban észak felé elhagyja hazánkat. A Magas-Tátra égbenyuló hegyormai között, lenn a sziklamélyedésekben, gyönyörű, csillogótükrű tavak vannak,

melyeket tengerszemnek neveznek. Ezek a hegyekből lefolyó hólebből és jégárakból keletkeztek. Mélységük 10–80 m. között váltakozik. Legnevezetesebbek a Csorba- és a Szentiványi-tó.

b) Lakossága, foglalkozása.

Az Északnyugati-Felvidék lakosságának nagyobb része tótokból áll, kik azonban érzelmileg közelebb állnak hozzánk, mint jelenlegi cseh elnyomóikhoz. Klábrándultak a csehek kizsákmányoló és kapzsi politikájából és nagy részük sóvárogva várja vissza a régi szép idöket, mikor még akadálytalanul barangozhattak be az országot a Kriván erdös-völgyes bérceitől le a nagy magyar Alföld tengersík vidékéig.

Pozsony környékén, a Szepességben és a bányavidékeken németeket találunk. A Kis-Kárpátoktól keletre elterülő síkságon tulnyomó részben magyarok laknak. A Felvidék sík területein, de különösen a városokban, mindenütt magyarok laknak tulsulyban. A tótok főfoglalkozása a földmivelés és az állattenyésztés. Ezenkívül azonban az erdökből él a lakosság. Télen az erdö fáit kivágják, feldolgozzák, majd tutajba kötve, leusztatják a folyókon. Sokan mint vándor iparosok keresik meg kenyérüket, s csek mint üveges- és drótostótok utazzák be az országot. Mások pedig nyáron lemennek az Alföldre és mint aratók keresik meg kenyérüket télire.

A németek iparral, kereskedelemmel és a bányavidékeken főképp bányászattal foglalkoznak. A földön élő magyarságnak a főfoglalkozása a földmívelés és állattenyésztés.

Vármegyék.

a) *Teljesen megmaradt vármegyék.*

H e v e s v á r m e g y e.

Északi fele hegység, déli része síkság. A része túl a Tiszán, a Hortobágy széléig terjed. A része igen termékeny. A vidék főterményei a búza, a dohány és az édes hevesi görögdiñnye.

A megyének Borsoddal való határán fekszik székhelye, Eger. Híres vára a törökvilág alatt az egész környéket védte. A hős Dobó István védekezett s hiába volt a török minden erőfeszítése. Szégyenszemre voltak kénytelenek a vár alól elmenekülni. Vörös bora, a híres egri bikavér, messze földön ismeretes. A Mátra tövében fekszik Gyöngyös, mely szintén boráról nevezetes. Hatvan cukorgyáráról, Parád kénes gyógyfürdőjéről, Verpelét pedig dohányáról híres.

B o r s o d v á r m e g y e.

A megye északi részét a Bükk-hegység borítja, míg a déli része termékeny síkság. A Bükk-hegység völgyei vasércben bővelkednek, miért is az itteni

lakosság nagyrészt bányászattal és iparral foglalkozik.

A megye székhelye Miskolc, a Felvidék egyik legnépesebb, virágzó kereskedővárosa. Szomszédságában van Diósgyőr, mely hatalmas vas- és papírgyáráról nevezetes. A megye sík felében találjuk Mezőkövesdet, mely a színes magyaros viseletű matyóknak a hazája. A Sajó-folyó mellett fekszik Mohi-pusztá, hol IV. Béla királyunk csatát vesztett a hatalmas tatár sereggel szemben.

b) *Megcsonkitott vármegyék.*

H o n t v á r m e g y e.

Nekünk csak a déli, kisebbik része jutott. A megyét északon a Magyar-Érchegység borítja, hol hazánk legnagyobb bányavárosai vannak. A vármegye székhelye Ipolyság, az Ipoly folyó mellett. A megye északi csucában van Selmece- és Bélábánya, hol igen sok ezüstöt bányásznak. Selmecebányán híres bányászati és erdészeti főiskola is volt, mely azonban a csehek elől Sopronba menekült.

N ó g r á d v á r m e g y e.

A trianoni határ a közepén szeli a megyét keresztül. Délen a Cserhát lankás oldalai borítják. A megyében vannak az ország legnagyobb szénbányái. Lakossága ezért főleg bányászattal és iparral foglalkozik. Székhelye Balassagyarmat, az Ipoly-folyó

mellett. Losonc és Gács posztógyáráról híres. A Mátrától északra, Salgótarjánban szénét bányásznak. Emiatt fejlett az ipara is. Vas-, acél- és üveggyára van.

G ö m ö r v á r m e g y e.

Nekünk csak az aggteleki cseppkőbarlang vidéke maradt meg. A megye déli része még termékeny vidék, itt főleg búzát, gyümölcsöt sokat termelnek. Az északi részét igen sok erdő borítja s itt már csak a zab és a burgonya terem meg. A megye hegyei, különösen a Sajó és mellékfolyója, a Rima völgyei vasércben bővelkednek, miért is a megyében vannak hazánk legnagyobb vasbányái.

A megye székhelye Rimaszombat, Tompa Mihály szülővárosa. A megye északi részében van Dobsina, mely jégbarlangjáról nevezetes.

A b a u j - T o r n a v á r m e g y e.

Közepét a Hernád szeli keresztül. Északi fele a megyeszékhellyel együtt a cseheknek jutott. A megye déli része búzában, borbán és gyümölcsben bővelkedik. Északra eső hegyei sok ezüstöt, vasat és meszet tartalmaznak.

A megye székhelye Kassa, a Hernád folyó mellett. A Felvidék egyik legnagyobb és legszebb városa. Ipara, kereskedelme igen élénk. A kassai dóm sirboltjában nyugszik hazánk legnagyobb szabadsághőse: II. Rákóczi Ferenc és neje Zrínyi Ilona.

c) Átcsatolt vármegyék.

P o z s o n y v á r m e g y e.

Hazánk nyugati részén, a Dunától északra fekszik. Ausztriától a Morva-folyó választja el. Legtermékenyebb része a Kis- és az Öreg-Duna körti Csallóköz és a Mátyus-föld. A megyében emelkednek a Kis-Kárpátok, melyek különösen liba és vadban bővelkednek. A Mátyus-földön árpat és cukorrepát igen sokat termelnek. A Vág és a Kis-Duna mentén a konyhakertészet virágzik. A megye székhelye Pozsony, a Duna mellett. Régen hazánk fővárosa volt. Itt koronázták a magyar királyokat. Nagy gyáripára és igen élénk kereskedelme van. Nagyszombatot sok temploma miatt „kis Rómának” is nevezik.

N y í t r a v á r m e g y e.

Közepét a Vág folyó szeli keresztül. Ennek völgye igen termékeny. Különösen árpat, hüvelyesveteményt, káposztát, hagymát, zöldséget sokat termelnek. A megye északi része zord és szegény. Itt már csak rozst és burgonyát termelnek.

A megye székhelye Nyitra, a hasonló nevű folyó mellett. Érsekújvár forgalmas vasúti csomópont, élénk kereskedőváros. Pöstyén kénes fürdőjéről, Nagysurány cukorgyáráról nevezetes.

Bars vármegye.

A Garam mentén terül el. A megye északi vidékét tótok lakják, kik nagyrészt bányászattal és erdőirtással keresik kenyerüket. Székhelye a magyar lakta vidéken fekvő Aranyosmarót. A Magyar-Érc-hegység tövében fekszik Kőrmöcbánya, hol a császári megszállása előtt a magyar ércpénzeket verték. Vihnye gyógyfürdőjéről nevezetes.

Trencsén vármegye.

Csak a Vág-völgye lapályos, a megye egész területe hegyes. A Vágmente elég termékeny, és főleg árpát sokat termelnek. A hegyvidék természeti viszonyai elég mostohák, itt legfeljebb zab és burgonya terem. A hegységek erdei vadban bővelkednek, évenként igen sok szarvast, őzet, vaddisznókat lönek benne a vadászok. A megye székhelye Trencsén. Meredek mészkőhegyének tetején épült Csák Máté vára. Ma romokban hever, de megpusztulásában is a letűnt idők magyar dicsőségéről beszél. A Vág kanyarulatában találjuk Zsolnát, hazánk legnagyobb posztógyára volt. Közeliében van Trencsénteplic, mely híres gyógyfürdőjéről.

Turóc vármegye.

Az országnak egyik legkisebb megyéje. A megye egész területe hegyes. Természeti viszonyai igen gyengék, csak a Turóc-folyó menti lapályon ter-

mesztenek burgonyát, rozstot és zabot. Székhelye Turócszentmárton.

Árva vármegye.

Az országnak legészakabbra eső megyéje. A megye egész területét nagy hegyek borítják. Csak a völgyekben természetnek kevés burgonyát és zabot. Dolgos lakói igen kisigényűek s főleg erdőműveléssel foglalkoznak. A megye székhelye Alsó-Kubin.

Liptó vármegye.

A Magas-Tátra és az Alacsony-Tátra vidékén terül el. Lakói a havasi legelőkön igen sok tehenet és juhot tartanak. Tejükből készítik a híres liptói túrót. A megyének kevés a szántóföldje, de területét annál nagyobb erdőségek borítják. Sokan keresik kenyerüket favágással. A kitermelt fát a fűrész-malmokban feldolgozzák s a Vágon leusztatják.

Székhelye Liptószentmiklós, börgyáráról nevezetes. Rózsahegy papiros-, posztó- és gyufagyáráról ismert.

Zólyom vármegye.

Liptótól az Alacsony-Tátra választja el. Lakói a Garam déli vidékén búzát és rozstot termelnek. Az északi vidéken azonban csak zab és burgonya terem. Hegyei vasércben gazdagok, s ezért lakóinak nagyrésze bányákban és gyárakban dolgozik.

A megye székhelye Besztercebánya, butor, és posztógyára van. Breznóbánya hatalmas vasgyáráról, Szliács pedig fürdőjéről nevezetes.

Szepes vármegye.

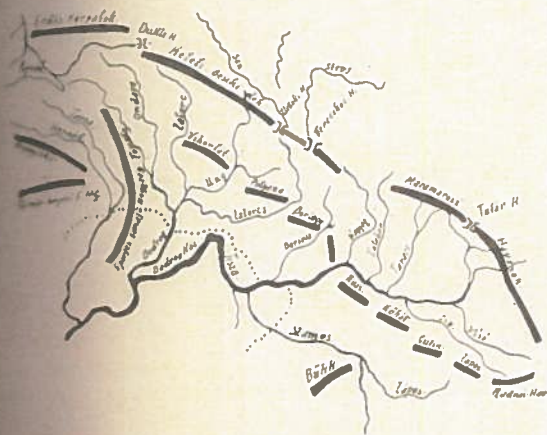
Szepes vármegyében van a Magas-Tátrának két legmagasabb hegycsúcsa: a Ferenc József- és Lomnici-csúcs. A megyében ered a Poprád, melynek a völgye Szepesnek leggazdagabb vidéke. Az ott lakó németek nagyon szorgalmasak, kik főleg burgonyát árpat és zabot termelnek. A megye lakosságának zöme azonban iparral foglalkozik, főleg a szövőipar fejlett. A hegyek vasban és rézben bővelkednek. A megye déli részén nagy vasgyárak vannak.

A megye székhelye Lőcse, régi történeti emlékekkel. A Poprád-völgyében fekszik Késmén, mely fonó- és szövőgyáráról nevezetes. Tátralomnics, Ó-, Uj- és Alsó-Tátrafüred híres nyaralóhelyek. A bányavidék központja Igló, vas- és rézbányája van.

Sáros vármegye.

A megye területe hegyes, terméketlen. Lakói az északi vidéken ruthének, míg a déli részén tótok. Az erdős vidéken fejlett az üveg- és a faipar. A hegyekben igen sok ásványvíz fakad. Székhelye Eperjes. Bártfa fürdőjéről nevezetes. Vörösvágány környékén bányásszák a nemes opált.

Északkeletjelvölék.

4. Északkeleti Felvidék.

a) Hegy- és vízrajza.

Az Ondava-völgyétől a Tisza forrásvidékéig terjedő területet Északkeleti Felvidéknek nevezzük.

Hegyei: A Kárpátok hegyláncolatai két sorban helyezkednek el. A külső lánc az ország határán húzódik. Ezek az Erdős-Kárpátok, Keleti-Beszkidék és a Máramarosi-havasok. Több szoros vezet át rajtuk, melyek közül az ismertebbek a Duklai, Uzsoki és a Vereckei-hágó. A belső vonulat hegyei a Vihoriát-Gutin hegysoraiból állanak. Az Északkeleti Felvidék legmagasabb hegycsúcsa a Máramarosi-havasokban lévő Hoverla. (2058 m.)

A világháború első esztendejében hatalmas harcok folytak itt. Hős honvédeink halálmegvető bátorsággal verték vissza az orosz tömegeket, akik a nagy magyar Alföld rónáira igyekeztek leereszkedni.

Vizei: Az Északkeleti Felvidék legnagyobb folyója a Tisza, mely a Máramarosi-havasokban két ágból ered: a Fehér- és a Fekete-Tiszából. Az Északkeleti Felvidék valamennyi folyója a Tiszába ömlik. A Tisza délről a Visót és az Izát veszi fel, míg északról a Tarac, Talabor, Nagygág és a Borsava ömlenek bele.

Legnagyobb mellékfolyója a Bodrog, mely a folyó egyesüléséből keletkezett. Ezek: a Latorca, Ung, Laborc, Ondava és a Topoly.

b) *Lakossága, foglalkozása.*

Lakóinak legnagyobb része ruthénekből áll, kik lélekben az ezer éves Magyarország hű fiait és Rákóczi katonáinak nevezik ma is magukat. Szegény sorsu, békés természetű emberek, kik a természettől mostoha vidéken nagyrészt állattenyésztéssel és munkával foglalkoznak. A Tisza mentén, Maramarosban oláhok, az Ondava- és a Laborc-völgyében pedig tótok laknak. A magyarok a hegyvidék lábánál elterülő síkságon élnek és nagyrészt földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak.

Dármegyék.

a) *Megcsonkított vármegyék.*

Z e m p l é n v á r m e g y e .

Az ország leghosszabb megyéje. Északi része a határig nyulik, míg a déli része a Tiszával határos. Nagobbik része a cseheknek jutott, nekünk csak a déli nyulványa maradt. A megyén az Eperjes-Tokaji hegyvidék húzódik, melynek déli része a Hegyaljában végződik, hol Tokaj, Mád és Tálva vidékén a világ leghíresebb borát, a tokaji aszút szüretelik.

Székhelye Sátoralfajshely, a Bodrog mellett, a trianoni határ mentén. Szerencs nagy cukorgyáráról, Sárospaták pedig régi református főiskolájáról nevezetes.

B e r e g v á r m e g y e .

A déli kis része maradt meg nekünk. Északi hegyes része a csehek által elszakított területre jutott. A déli termékeny síkságon főleg búzát és gyümölcsöt termelnek. A Tiszamente rétekben gazdag. A megye északi része hegyes, völgyes, itt már csak zab és kukorica terem. A hegyek erdőségei bükkben gazdagok. A síkságon, a trianoni határ mellett, van a megye székhelye, Beregszász. Munkács várát Zrínyi Ilona védte az osztrákok ellen.

b) *Elszakított vármegyék.*

U n g v á r m e g y e .

Északi vége a határig nyulik, míg a déli része leír a Tiszáig. A megyének nagy részét hegyek borítják, melynek oldala nagy erdőségekkel van tele. A hegyek alján elterülő síkságot az Ung-folyó öntözi, hol már a buza is megterem. A hegyek lankás oldalai szőlővel vannak beültetve. Székhelye Ungvár, püspöki székhely.

Ugocsa vármegye.

Hazánk egyik legkisebb megyéje, fele cseh, fele oláh uralom alatt. Nyugati része búzatermő síkság, keleti része hegyes, erdős vidék. E vidéken lakó ruthének főleg kukoricát és zabot termelnek.

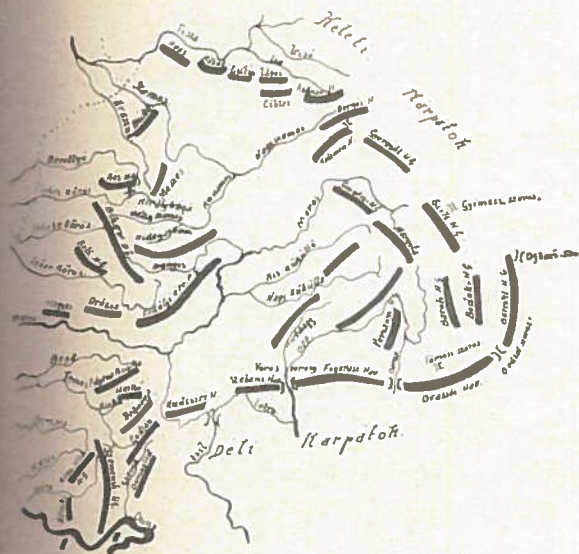
Székhelye Nagyszőlős, a Tisza közelében.

Máramaros vármegye.

Az ország egyik legnagyobb vármegyéje. Északi részét a csehekhez, délit részét pedig az oláhokhoz csatolták. A megye egész területe hegyekkel van tele, melyeket rengeteg bükk- és tölgyerdők borítanak. A megye természetviszonyai igen gyengék, az ország egyik igen legzordabb vidéke. Csak a Tisza menti lapályon termelnek kevés kukoricát, másutt legfeljebb csak a zab és a burgonya terem meg. A máramarosi hegyekben gazdag sóbányák vannak, melyek a mecsonkítás előtt sóval egész Magyarországot ellátták.

Székhelye Máramarossziget, a Tisza mellett. Rónaszék, Aknasuhatag és Szlatina sóbányáiról nevezetes.

Délkeleti felvidék.

5. Délkeleti Felvidék.

a) *Hegy és vizrajza.*

A nagy magyar Alföldtől keletre és a Tisza forrásvidékétől délre az Aldunáig terül el a Délkeleti Felvidék vagy más néven Erdély.

Hegyei. Erdélyt félköralakban a Kárpátok hegyláncolatai övezik. Északról dél felé emelkednek a Radnai, Borgói, Gyergyói, Csíki, Brassói, Fogarasi, Szebeni-havasok, a Páreng és Retyezát. Ezek képezik a Kárpátok külső láncolatát. Több hágó vezet át rajtuk, melyek közül a nevezetesebbek: Tölgyesi, Gyimesi, Ojtozi, Tömösi és Vöröstoronyi-szoros.

A belső láncolathoz tartoznak a Szamos vidékén az Avas, Köhát, Gutín és a Lápos; a Maros forrásvidéken a Kelemen, a Görgényi-havasok és a Hargita. A Szamos és a Maros között, az Alföld nyugati szélén, a Bihari-hegyek emelkednek. Ennek nevezetesebb részei: a Királyerdő és a Meszes-hegység. A Sebes-Körös völgyében lévő Királyhágó a legfontosabb átjáró hely az Alföld és Erdély között. A Kis-Szamos eredeténél emelkednek a Gyalui-havasok, a Maros-folyó mentén pedig az Erdélyi Érchegységet találjuk. Az Alduna vidékén a Krassó-

Szörényi-hegyek emelkednek, melyek vasban és szénben bővelkednek. A Délkeleti Felvidék legmagasabb hegycsúcsa a Fogarasi-havasokban lévő Nagoj. (2544 m.)

A Kárpátok vonulatai, az Erdélyi Érchegeység és a Meszes-hegység által bezárt területet Erdélyi medencének nevezzük. Ennek átlagos szintje 5—600 m.-rel magasabb a tenger színénél. Északi része a Maros és a Szamos között lévő Mezőség, mely különösen fában és kőben igen szegény terület.

Vizei: A Délkeleti Felvidék folyói majdnem mind a Tiszába sietnek. Csak a Temes, a Zsil és az Olt ömlenek a Dunába. Főfolyói: a Szamos, a hármás Körös és a Maros. A Szamos két ágba ered, a Kis- és Nagy-Szamosból, melyek Délnél találkoznak.

A Berettyó és Kraszna a Meszes-hegységben erednek, előbbi a Szamos közelében torkollik a Tiszába, utóbbi pedig a Sebes-Körösbe folyik. A hármás Körös a Sebes-, Fekete- és a Fehér-Körös összefolyásából keletkezik. A Maros-folyó a Csiki-havasokban ered, felveszi az erdélyi medence vizeit, az Aranyost, a Kis- és Nagy-Küküllőt és a Sztrigyet.

A Hargita déli nyulványán, egy kialudt kráter mélyén, gyönyörű fenyvesekkel körülvéve, találjuk a legszebb tengerszemet, a Szent-Anna-tavát.

b) Lakossága, foglalkozása.

Erdély lakosságának nagyobb részét magyarok képezik. Az oláhok mindent eikövetnek, hogy ezen változtassanak és a magyar „kisebbséget“ elnyomják.

A Szamos északi vidékén, a Körösök mentén, Banffyhunad környékén és a városokban mindenütt magyarokat találunk. A Maros mentén, a Hargita alján, az Olt vidékén, Gyergyóban, Csikban és Háromszékben székelyek laknak, akik minden körülöttük lakó népek előtt foglalták el hegyes-völgyes szép országukat. A magyar lakosság főleg földműveléssel, állattenyésztéssel, iparral és bányászattal foglalkozik.

Az oláhok leginkább a hegyvidékeket szállták meg, de később leszivárogtak a sík vidékekre is és ma Erdély egész területén megtaláljuk őket. Együgyű, tanulatlan nép, alacsony kulturfokon. A földműveléshez nem igen értenek, csak kukoricát termelnek, melyből nemzeti eledelüket, a puliszkát készítik. Főfoglalkozásuk a pásztorkodás és az állattenyésztés.

A szászok a Nagy-Szamos és a Küküllők mentén élnek nagyobb számban. Művelt, jómódu, dolgozó nép; igen ügyes iparosok és kereskedők. Az örmények a Kis-Szamos vidékére telepedtek le. Főleg kereskedelemmel és iparral foglalkoznak.

Vármegyék.

Elszakított vármegyék.

Szilágy vármegye.

A megye délkeleti részét a Meszes-hegység borítja. Nyugati része és Érmellékén az Alföldig terjed. Lakosságának tulnyomó része magyar, kik főleg kukoricát és buzát termelnek. A megye székhelye Zilah. Nagyobb helység Szilágysomlyó.

Szolnok-Doboka vármegye.

A megye területe a Mezősége esik. Csak északi részén emelkednek hegyek, másutt dombos vidék. Erdély egyik legtermékenyebb megyéje. Buzát, kukoricát, kendert sokat termelnek. A hegyekben nagymennyiségű kősót fejtenek.

A megye székhelye Dés, a Kis- és Nagy-Szamos egyesülésénél. Szamosújvár az örmény vidék központja. Deés és Szamosújvár környékén a magyar lakosság van tulsúlyban. A megye többi részét tulnyomórészt oláhok lakják. Désakna sóbányájáról nevezetes.

Beszterce-Naszód vármegye.

A megye déli része a Mezősége esik, míg a többi részét hegyek borítják. A megye földjét a Szamos és a Beszterce öntözi, melyeknek termékeny lapályos völgyeiben jól megterem a buza és a kukorica.

Székhelye Beszterce, a hasonló nevű folyó mellett. A várost és környékét leginkább szászok lakják. A megye északi részében, a Nagy-Szamos forrásvidékén van Óradna, mely ólom- és ezüstbányájáról nevezetes.

Kolozs vármegye.

A Bihar-hegységtől keletre, majdnem a Maros-folyóig terjed. A megye egész területe a Mezősége esik. A Kis-Szamos forrásvidékén rengeteg fenyvesség vannak, a kitermelt fának a szállítása azonban, az utak hiánya miatt, nagy nehézségbe ütközik. A megye székhelye Kolozsvár, a Kis-Szamos partján. Erdély legnagyobb, legnépesebb és legmagyarabb városa. Itt született Mátyás király.

Bánffyhyunad és Kalotaszeg környékén magyarok laknak. Különösen a kalotaszegi nők híresek szép népviseletükről és kézimunkájukról.

Maros-Torda vármegye.

Nyugati része a Mezősége esik, északi vége majdnem a határig nyulik. Ez a része hegyes, völgyes erdőség, hol medvét és farkast is lehet találni. A megyén végigfolyik a Maros, melynek völgyében főleg kukoricát termelnek.

A megye székhelye Marosvásárhely, a Maros folyó mellett. Szováta gyógyfürdőjéről híres. A megye lakosságának tulnyomó része székely.

Csík vármegye.

Az oláh határ mentén húzódik és Erdély egyik legnagyobb megyéje. A megye egész területét gyönyörű fenyvesekkel koronázott magas hegyek borítják. E vidék vadregényes tája messzi földről csábítja ide az idegeneket, kik a természet félséges pompájában keresik szórakozásukat. A megyében csak székelyek laknak, kik a maguk földjét „Csíkországnak“ nevezik. A megye természetviszonyai gyengék, a legtöbb helyen csak zabot és rozsot termelnek. Nem is ez a lakosság főfoglalkozása, hanem az állattenyésztés. A kövér havasi legelőkön sok marhát, juhot tenyésztenek, ezeknek tejtermékei fő eledelüket képezi.

Csikmegye ásványvizekben is bővelkedik. A híres borszéki vizet palackokba fejtve, messzi vidékre elszállítják. Az ottani lakosságnak ez a főfoglalkozása. A megye székhelye az Olt mellett fekvő Csík-szereda. A megye északi végében Borszék, délen pedig Tusnád híres fürdőhelyek. Ez utóbbi közelében van a Szent-Anna-tava. Az északi vidéknek népesebb helysége Gyergyószentmiklós.

Udvarhely vármegye.

A Hargita nyugati oldalán terül el. Területe hegyes, zord vidék, hol csak a zab ér meg. Székely lakói tehát inkább állattenyésztéssel, fatermeléssel és iparral foglalkoznak. A megye északi végében só-

bányák vannak, melyek az ottani lakosságnak a megélhetését biztosítják.

Székhelye a Nagy-Küküllő mellett lévő Székelyudvarhely. Székelykeresztur szövő- és agyagiparáról híres.

Háromszék vármegye.

Hazánk délkeleti csücskében van Háromszék vármegye, melynek egész területét székelyek lakják. Háromszék egyike leghegyesebb, legerdösebb megyeinknek. A lakosság itt főleg fakitermeléssel és iparral foglalkozik. A számos gyógyforrás és fürdő is igen sokaknak biztosítja a megélhetését. Az erdőségek aljában vannak a megye nevezetesebb helységei, melyek közül a legnagyobb a megye székhelye, Sepsiszentgyörgy, az Olt folyó mellett. — Kovászna izapos szénsavas vulkánjáról, Előpatak vasas fürdőjéről nevezetes. A Büdös-hegy oldalán van Torja, melynek barlangjából kengőzök tódulnak ki. Sok beteg talált már gyógyulást itt.

Brassó vármegye.

Háromszék vármegyétől nyugatra, az oláh határ mentén terül el. Déli részét a Brassói-havasok borítják. Északi része a népes Barcaságra esik. A hegyes, erdős vidéket inkább oláhok, míg a Barcaságot főleg magyarok és szászok lakják. Előbbiek állattenyésztéssel, míg utóbbiak földmíveléssel és iparral foglalkoznak.

Székhelye: Brassó, Erdély egyik legszebb fekvésű városa. Oláhországgal való kereskedelmünknek egyik fontos gócpontja volt. Belőle a Tömös-szoroson át vasut vezet Romániába. Gyáripára igen fejlett, különösen posztógyára országhírű.

Fogaras vármegye.

Az oláh határ mentén terül el. Déli részét a Fogarasi-havasok borítják, északi részén az Olt-folyó kanyarog. A lakosság legnagyobb része oláh, kik pásztorok és állattenyésztéssel foglalkoznak. Székhelye Fogaras, az Olt folyó mellett.

Szeben vármegye.

A megye egész területét hegyek borítják. A déli részén van egy kis lapály, hol a megye székhelyét, Nagyszebent találjuk. Ettől délre van a Vöröstoronyi szoros, melyen az Olt folyik ki Romániába. A megyében túlnyomórészt szászok laknak.

Nagy-Küküllő vármegye.

A megye északi részén folyik a Nagy-Küküllő, a déli részét pedig az Olt öntözi. A Küküllő mellett sok szőlő terem. Igen sok szász él a megyében, kik komlót is termelnek. A Nagy-Küküllő mellett van Segesvár, a megye székhelye, hol az oroszok ellen vívott harcokban esett el a legnagyobb magyar költő, Petőfi Sándor.

Kis-Küküllő vármegye.

A Délkeleti Felvidék legkisebb megyéje, a Kis-Küküllő mentén. Területén hegyek nincsenek, csak szőlővel beültetett dombok borítják. Városi lakosságának túlnyomórésze magyar, csak a falvakban laknak oláhok. Székhelye Erzsébetváros, a Kis-Küküllő mellett.

Torda-Aranyos vármegye.

Területén végigfolyik az Aranyos, mely a hegyekből aranyat tartalmazó homokot hord magával. völgyében magyarok, a környező hegyes vidéken pedig oláhok laknak. Itt találjuk a megye székhelyét, Tordát, mely a mellette lévő hegyhasadékról nevezetes. Torockó magyar lakosai szép népviseletben járnak.

Alsó-Fehér vármegye.

Közepén a Maros-folyó szeli keresztül. A megyében emelkedik a Erdélyi-Érchegység, melyben az ország leggazdagabb aranybányái vannak. — A Maros völgyében jó bor és sok gyümölcs terem.

Székhelye Nagyenyed, a környéken lakó székelység központja. Híres a régi református főiskolája. A Maros mentén találáljuk a gazdag sóbányájáról nevezetes Marosujvárt. Gyulafehérvár erdélyi fejedelmink ősi temetkező városa volt. Abrudbánya, Verespatak és Zalatna aranybányái a legnagyobb aranylelő helyei hazánknak.

Hunyad vármegye.

A Délkeleti Felvidék egyik legnagyobb megyéje. A Maros-folyó szeli keresztül, melytől északra eső hegyekben aranyat is bányásznak. A Krassó-Szőrény felé húzódó hegyek szénben és vasércben igen gazdagok. Székhelye Déva, a Maros mellett. Vajdahunyad a Hunyadiak gyönyörű várkastélyáról híres. A Zsil völgyében, Petrozsény mellett, igen jó szénét bányásznak,

Krassó-Szőrény vármegye.

Hazánknak egyik legnagyobb megyéje. A Maros folyótól az Aldunáig terjed. Az Alduna vidéke hazánk egyik legszebb része. Amint a Duna az Alföldet elhagyja, hosszú völgy-szorosba jut. Eleinte alacsonyabb, majd később mind hatalmasabb hegyek közé szorul. Függetlenül emelkednek mind a két oldalán a hatalmas sziklafalak. Szélessége néhol alig 100 méter, azért olyan sebes itt a Duna sodra. Mielőtt Széchenyi István gróf kezdeményezésére nem szabályozták, a mederből mindenütt éles szirttek álltak ki, melyek a hajózást életveszélyessé tették. Legszűkebb a Duna a Kazán-szorosban, melynek oldalán sziklába robbantott műút vezet Oláhországba. Orsovától délre van a Vaskapu-szoros, hol a Duna elhagyja hazánkat.

A megye székhelye Lugos, a Temes-folyó mellett. Anina vas- és szénbányászatáról, Resicabánya ezenkívül vasgyáráról is nevezetes. Orsovától északra van Herkulesfürdő, melynek kénes gyógyfürdőjét már a rómaiak is ismerték.

6. Horvát-Szlavonország.

a) Hegy- és vízrajza.

Az Adriai tenger, a Dráva-, Duna- és a Száva-folyókák közé eső területet Horvát-Szlavonországnak nevezzük.

Hegyei: A Dunától délre a Fruska-Góra, a Dráva és a Száva között, a közepén emelkednek a Papuk- és a Bilói-hegységek. Az Adriai-tenger partján sziklás kopár hegyek húzódnak. Ezek a Nagy- és Kis-Kapella és a Velebit-hegység.

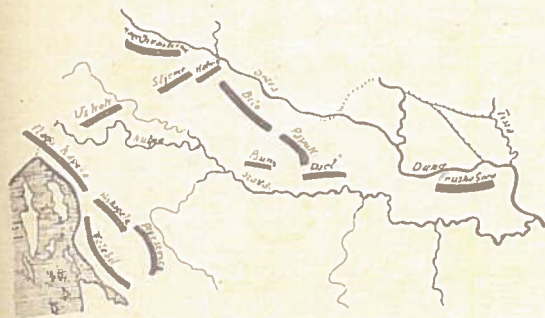
Vizei: A Dráva, mely Eszéknél és a Száva, mely Zimony alatt torkollik a Dunába. A Száva mellékfolyói: a Kulpa és az Una.

b) Lakossága, foglalkozása.

Horvát-Szlavonország lakóinak túlnyomórésze horvát. Csak a Szerémségben és a Fruska-Góra vidékén élnek szerbek. A horvátok és a szerbek a szláv fajú népekhez tartoznak, tehát hasonló nyelvet beszélnek, azonban a két népet egymástól elválasztja a vallás. A horvátok római katolikusok, viszont a szerbek a görög-keleti vallást követik.

A lakosság főleg földmiveléssel és állattenyészté-

*A Dráva-Száva köze
az Adriai-tenger parttal.*

téssel foglalkozik. A sík részekben és a völgyekben sok búzát, kukoricát, rozsot és burgonyát termelnek. A domboldalak szőlővel és nagy gyümölcsösökkel vannak beültetve. Szlavóniában, a Dunától délre, Eszék környékén hatalmas erdőségek terülnek el, honnan nemcsak tűzelőfát, hanem épületfát, deszkát, lécet stb. is nagy mennyiségben szállítanak hazánkba.

Átcsatolt vármegyék.

Szerém vármegye.

Székhelye Vukovár. Nevezetesebb hely Zimony, a Duna és a Száva egyesülésénél. Fontos hidfő, a világháboruban az első harcok itt zajlottak le.

Verőce vármegye.

Székhelye Eszék, a Dráva és a Duna találkozásánál. A szlavóniai fakereskedelemnek a központja.

Pozsega vármegye.

Székhelye Pozsega. Lipik fürdőjéről nevezetes. E három vármegyét együttesen Szlavóniának is nevezik.

Belovár-Kőrös vármegye.

Székhelye: Belovár.

Varasd vármegye.

A Mura vidékétől délre fekszik. Székhelye Varasd.

Zágráb vármegye.

Székhelye Zágráb, mely Horvát-Szlavonország fővárosa. A Fiuméba vezető vasutvonal itt megy át a Száván. Igen nagy a kereskedelme és ipara.

Modrus-Fiume vármegye.

Székhelye Ogulin. Az Adriai-tenger partján van Cirkvenica, mely fürdőjéről nevezetes.

Lika-Krbava vármegye.

Székhelye: Gospić.

7. Fiume.

Az Adriai-tenger északkeleti sarkában, a Karsztok alján fekszik Fiume, az Adria gyöngye, mely hazánknak egyetlen kikötővárosa volt. Az entente államok Jugoszláviának ítelték, de az olaszok nagy költője D'Annunzió olasz csapatokkal megszállta és hazája részére birtokba vette. Míg a miénk volt, nagy volt kereskedelme, forgalma, ma azonban el van hanyagolva, kikötőjébe alig fut be hajó.

Lakossága tulnyomórészt olasz, itt azonban már magyarságot is találunk nagyobb számban. Éghajlata enyhe, csak a Karsztokból fújó hideg bóra és a tenger felől jövő meleg szirokkó okoznak kellemetlen időváltozást.

8. Összefoglalás.

a) *Hazánk határai.*

Nagy-Magyarország határai voltak nyugaton: Ausztria és Morvaország; északon: Galícia; keleten: Bukovina és Románia; délen: Románia, Szerbia és Bosznia. A trianoni béke következtében azonban régt természetes határainkat elvesztettük s most mindenütt mesterséges, u. n. politikai határaink vannak.

b) *Hegy- és vízrajza.*

Hegyei: Hazánkat a Kárpátok és Alpok hegyrendszerei borítják. A Kárpátok három csoportra tagozódnak: Északnyugati, Északkeleti, és Délkeleti Kárpátokra.

Az Északnyugati Kárpátok főbb hegységei: a Kis-Kárpátok, a Magyar-morva határhegység, Kis-Fátra, Nagy-Fátra, Magas- és Alacsony-Tátra, a Magyar-Érchegység, a Szepes-gömöri érchegység, az az Eperjes-tokaji hegység, a Cserhát, Mátra- és a Bükk-hegység.

Az Északkeleti Kárpátokhoz tartoznak: az Erdős-Kárpátok, Keleti Beszkidek, Vihorlát és a Máramarosi-

havasok. A Délkeleti Kárpátok csoportja: a Radnai-, Borgói, Gyergyói, Csíki, Brassói, Fogarasi, Szebenihavasok, a Krassó-Szörényi hegyek és a Retyezát.

Különálló hegyek: A Gyulai havasok, az Erdélyi Érchegység és a Bihari hegyek.

Az Alpok hegyrendszeréhez tartoznak: a Lajta-, Bakony-, Vértes- és a Mecsek-hegység.

Folyóvizei: Hazánk főfolyói a Duna a Tiszával.

A Duna mellékfolyói jobbról: a Lajta, a Rábca, a Rába, a Sárvíz-csatorna a Sióval, a Dráva a Murával és a Száva;

balról: a Morva, a Vág, Nyitra, a Garam, Ipoly és a Tisza.

A Tisza mellékfolyói jobbról: a Taracz, Talabor, Borsava, Bodrog, Hernád, Sajó és a Zagyva, balról: a Szamos, a hármas Körös, Maros, Béga és a Temes.

Csatornák: a Ferencz- és Ferencz József-csatorna, Béga-, Kraszna- és a Sárvíz-csatorna.

Tavak: Balaton, Fertő, Velencei és a Palicsi-tó.

Mocsarak: Hanság, Sárrét, Ecsedi láp és az Alibunári mocsarak.

c) *Éghajlata és gazdasági viszonyai.*

Hazánk a mérsékelt égövhez tartozik. Északon, a hegyvidéken, hosszú és hideg a tél, a nyár pedig rövid és hűvös. A termésviszonyok is ennek megfelelőleg, gyengék. Buzát csak a Kis-Alföldön a Vág-, Nyitra, Garam és az Ipoly déli vidékein természet-

tenek. Északon a folyók völgyeiben és a lankás oldalakon megterem az árpa, zab és a burgonya. Virágzó azonban az állattenyésztés, fakitermelés, ipar, bányászat és a kereskedelem.

A Nagy magyar Alföldön meleg és hosszú a nyár, a tél pedig hideg és rövid. Főterményei a buza, kukorica, rozs, árpa, cukorrépa, len, kender és a dohány. Híres az Alföld gyümölcs- és zöldségtermése. A Hegyalján, Hevesben, az Érmelléken, Badacsonyan, Villány vidékén és a Küküllő mentén a legkitünőbb borok teremnek.

A legkedvezőbb az időjárás a Dunántulon, hol szélsőségek nincsenek. Termésviszonyai az Alföldéhez hasonlóak, azzal a különbséggel, hogy a Dunántulon kevesebb buzát termelnek, de viszont itt sokkal több szőlő terem.

A délkeleti Felvidék éghajlata és termésviszonyai a Felvidék viszonyaihoz áll legközelebb. — Különösen a nyugati sík részeken és a folyók völgyeiben megterem a buza is, de a hegyes vidékeken bizony nem. A hegyvidék lakosságának főterménye a kukorica, árpa és a burgonya. Hegyei éppen olyan természeti kincsekben bővelkednek, mint a Felvidék.

d) Lakossága, foglalkozása, vallása és műveltsége.

Magyarország igazi földmívelő állam. Lakosságának kétharmadrésze a földből él. Ennek megfelelőleg, nagy az állattenyésztésünk is. Különösen lovat, szarvasmarhát és sertést sokat szállítunk még távoli

országokba is. Iparunk elég fejlett. Különösen acél, vas és mezőgazdasági gépgyártásunk európai hírű. Fejlett a kisiparunk is.

Kereskedelmünk fejlődésben van. Igen sok nyers-terményt szállítunk a külföldre, melyekért cserébe kész iparcikkeket, szövetet, bőrt, ruhát, cipőt stb. hozunk be.

Vallásra nézve a lakosságnak több mint a fele katolikus. Utána legnagyobb számban vannak a reformátusok, evangélikusok, unitáriusok, görög katolikusok és a zsidók. Hazánk a művelt államok sorába tartozik. Minden községben elemi népiskola, kisebb városokban négyosztályu polgári iskola, nagyobb városokban ezeken kívül nyolcosztályu reáliskolák, gimnáziumok, ipari és kereskedelmi iskolák gondoskodnak a közművelődés terjesztéséről. A lakosságot törvény kötelezi arra, hogy gyermekeit 15 éves korukig iskolába járassa.

Csonka-Magyarországnak öt egyeteme van. Budapesten 2, Szegeden, Debrecenben és Pécsen 1—1. Ezek tudományos főiskolák, melyek magasabb képzettséget adnak. A műveltség terjesztői továbbá a muzeumok, képtárak, kulturegyesületek, olvasó- és daloskörök, továbbá az emberbaráti intézmények is.

9. Európa áttekintése.

Megkülönböztetünk: Közép-, Nyugat-, Kelet-, Észak- és Dél-Európát.

Közép-Európa államai:

Magyarországon kívül:

1. Németország. 70 milliós egységes, hatalmas nép lakja. A világháboruban hű szövetségeseink volt. Fővárosa Berlin, 4 millió lakossal. Nagyobb városai: Hamburg, Drezda, München, Lipcse.

2. Német-Ausztria, melyet örökös tartományai-val egyetemben a világháboru előtt osztrák császárságnak neveztek. Ma egy kis ipari állam, mely az entente jóvoltából Nyugat-Magyarországgal gyarapodott. Fővárosa Bécs (Wien), a Duna mellett.

3. Csehszlovákia. A régi Cseh-Morvaországból, Sziléziából és a Felvidékből alakult. Fővárosa Prága.

4. Svájc. Európa leghegyesebb állama. Lakói főleg idegenforgalomból élnek. Fővárosa Bern.

Nyugat-Európa államai:

1. Franciaország. Majdnem 40 milliós gazdag nép, ma Európában vezető szerepe van. Fővárosa Párizs.

2. Angolország. A föld leggazdagabb állama. Gyarmatainak területe nagyobb, mint Európa. Fővárosa London, 7 millió lakossal, a világ legnépesebb városa.

3. Hollandia. Gazdag kis ország, a tenger partján. Jóságú lakói igen sok magyar gyermeket láttak vendégül. Fővárosa Hága.

4. Belgium. Európa legsűrűbben lakott országa. Fővárosa Brüsszel.

Észak-Európa államai:

1. Dánia. Fővárosa Koppenhága.

2. Norvégia. Fővárosa Osló.

3. Svédország. Fővárosa Stockholm, északnak legnagyobb városa.

4. Finnország. Velünk rokon nép. Fővárosa Helsingfors.

Kelet-Európa államai:

1. Oroszország. Ma szovjet állam, célja a világot forradalmasítani s a vallást az emberiség lelkéből kiirtani. Ez azonban nem fog sikerülni soha. Fővárosa Moszkva.

2. Lengyelország. A multból sok közös emlékeink vannak. Azelőtt Oroszországhoz tartozott. Fővárosa Varsó.

3. Esztország. A finn-ugor népekhez tartozik, velünk szintén rokonságban van. Fővárosa Reval. (Tallin).

Dél-Európa államai:

Dél-Európát három félsziget alkotja, u. m.: A Pirenei, az Appennini és a Balkán-félsziget. A Pirenei félszigeten két ország van:

1. Portugália. Fővárosa az Atlanti-Óceán partján lévő Lisszabon.

2. Spanyolország. Fővárosa Madrid.

3. Az Apennini félszigetet az olasz nép lakja. Hatalmasan fejlődő faj, mely nemzeti megújulását a közelmúltban találta meg. Velünk rokonszenvező nép. Fővárosa Róma, a pápa székvárosa és a katolikus világ központja. Gyönyörű építészeti és műremekei hajdani nagyságát és dicsőségét hirdetik.

4. A Balkán-félsziget legnagyobb állama a megnagyobbodott Jugoszlávia, mely a régi Szerbiából, Horvát-Szlavonországból, Boszniából, Hercegovinából, Nagy-Magyarországból átcsatolt területből S. H. S. királyság néven egyesült. Fővárosa Belgrád.

5. Oláhország. A régi Romániából, Erdélyből, Bukovinából és Oroszországtól átcsatolt Besszarábiából alakult. Fővárosa Bukarest.

6. Törökország. A meggyalázó békét megtagadva, sikerült nemzeti függetlenségét kivívnia. Ma a nyugati civilizációt elfogadva, igen nagy fejlődés előtt áll. Fővárosa a kisázsiai Angora.

7. Görögország. A Balkán-félsziget déli részén terül el. Lakossága leginkább kereskedelemmel foglalkozik. Fővárosa Athén.

8. Bulgária. A lakosság leginkább földműveléssel és kertészettel foglalkozik. Fővárosa Szófia.

9. Albánia, az Adriai-tenger partján. Fővárosa Tírana.

TARTALOMJEGYZÉK.

Magyarország földrajza.

Alapfogalmak	3
Budapest és környéke	5
A megcsonkított Magyarország	7
Teljesen megmaradt vármegyék	9
Megcsonkított vármegyék	9
Elszakított vármegyék	10
Mit veszítettünk el és mi maradt?	12

1. Nagy magyar Alföld.

a) Hegy- és vízrajza	13
b) Lakossága, foglalkozása	13

V á r m e g y é k .

a) Teljesen megmaradt vármegyék	14
b) Megcsonkított vármegyék	17
c) Átcsatolt vármegyék	20

2. Dunántul.

a) Hegy- és vízrajza	21
b) Lakossága, foglalkozása	22

V á r m e g y é k .

a) Teljesen megmaradt vármegyék	23
b) Megcsonkított vármegyék	25

3. Északnyugati Felvidék.

a) Hegy- és vízrajza	29
b) Lakossága, foglalkozása	31

V á r m e g y é k .

- a) Teljesen megmaradt vármegyék . . . 32
 b) Megcsonkított vármegyék 33
 c) Elszakított vármegyék 35

4. Északheleti Felvidék.

- a) Hegy- és vízrajza 39
 b) Lakossága, foglalkozása 39

V á r m e g y é k .

- a) Megcsonkított vármegyék 40
 b) Elszakított vármegyék 41

5. Délheleti Felvidék.

- a) Hegy- és vízrajza 43
 b) Lakossága, foglalkozása 45

V á r m e g y é k .

- Elszakított vármegyék 46

6. Horvát-Szlavonország.

- a) Hegy- és vízrajza 54
 b) Lakossága, foglalkozása 54

V á r m e g y é k .

55

7. Fiume.

57

8. Összefoglalás.

- a) Hazánk határai 58
 b) Hegy- és vízrajza 58
 c) Éghajlata és gazdasági viszonyai . . . 59
 d) Lakossága, foglalkozása, vallása és
 műveltsége 60

9. Európa áttekintése.

- Közép-Európa államai 62
 Nyugat-Európa államai 62
 Észak-Európa államai 63
 Kelet-Európa államai 63
 Dél-Európa államai 63